

חיבטים לשוניים בפרשת בהר עח

דקדוקי קריאה בפרשת בהר, בהפטרה ובראשון של בחקתי

כה ה וְאֶת-עֲנָבִי: דגש חזק בנ"ן לתפארת הקריאה ולכן השוא נע
כה ו לֹא־כֹלָה: האל"ף בקמץ קטן. לֶךְ וְלַעֲבֹדֶךָ וְלֹא־מִתְּךָ: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. וְלֹא־שְׂכִירְךָ:
געייה בכ"ף, הרי"ש בשווא נע. יש לקרא: וְלֹא־שְׂכִירְךָ. דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וְלֹא־שְׂבָרְךָ
כה ז וְלִבְהֶמְתְּךָ: מתיגה בלמ"ד
כה ח שִׁבְתָּת: הבי"ת בשוא נע
כה ט בַּעֲשׂוֹר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע
כה יג בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת כך הסדר הנכון מרכא טפחא, יש טועים ומקדימים את הטפחא
כה טז מִנְעֹט: יש להקפיד על קריאת העי"ן²
כה כא וְצִוִּיתִי: הטעם בוי"ו, מלעיל, אע"פ שיש בה וי"ו ההיפוך לעתיד. וְעָשִׂיתָ: תי"ו בסוף התיבה
כה כב וְאֶכְלֶתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יִשָּׁן: תיבת וְאֶכְלֶתֶם בטפחא
כה כז אֶת-הָעֵדֶךָ: העמדה קלה בה"א ובמלרע³. מִכָּר-לֹ: געייה במ"ם
כה כח וְאִם לֹא-מִצָּאָה: טעם קדמא על תיבת וְאִם, אין לקרוא 'ואם-לא מצאה'⁴
כה ל עַד-מְלֹאֲתָ: למ"ד בחולם והאל"ף אינה נשמעת כלל, יש לקרוא: 'מִלֹּת'
כה לב כל הַלֵּוִיִּם לְלוֹיִם: בפסוקים כאן ובכל מקום הלמ"ד בשוא נח
כה לד וְשִׁדְּהָ: געייה תחת הוי"ו והשי"ן בשווא נע⁵
כה לה וּמָטָה: במלעיל. וְהַחֲזִקְתָּ בּוֹ: טעם נסוג אחור לזי"ן ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק
כה לז אֶת-כֶּסֶףְךָ: האל"ף במתיגה (דרבן) בשונה מאחרים אשר הטעימו זקף בלבד
כה לט עֲבַדְתָּ: טעם נסוג אחור לבי"ת
כה מא הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: טעם טפחא בתיבת הוּא
כה מד יְהִי-לְךָ: העמדה קלה ביו"ד הראשונה בגלל הגעייה שם
כה מו וּבְאֲחֵיכֶם: הטעמה משנית באל"ף
כה נ הַמִּכְרֹ: טעם נסוג אחור למ"ם, עם זאת השוא בכ"ף נע
כה נג לֹא-יִרְדְּנוּ בַּפָּרֶךְ: דגש קל בבי"ת נותר במקומו מדין 'אותיות צבותות'
הפטרת בהר ירמיהו לב ו-כז:

¹ בפסוקים אלה להיזהר בניקוד הנכון של וי"ו החיבור, יש מתבלבלים.

² במיוחד לאלו שאינם הוגים גם את הטי"ת נכונה, עלול להשתבש ל'מאות השנים'

³ בלשון הדיבור השתבש למלעיל.

⁴ המשתבשים בדבר קוראים כך מפני שקיימת נטייה טבעית לנסות ולאזן את מספר ההברות שמשני צדי היחידה המורכבת מאזלא וגרש: "ו-אם-לא" לעומת "מ-צ-אה" (3-3). דין דומה לגבי הערותינו לעיתים קרובות, על מיקומו של הטפחא לעומת מונח-אתנחתא.

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

ו יִרְמְיָהוּ: הַמִּסֵּם בְּשׁוּא נֶע וְלֹא בַחִירָה!

ח כִּי דְבַר-הָ': טַעַם מֵרַקָּע עַל תִּיבַת כִּי בִלְבַד וְאִין לְצַרְף לָה אֶת הַבֹּאֵה אַחֲרֶיהָ

ט וְאַשְׁקָלָה-לֹא: הַקוֹרֵף בְּשׁוּא נֶע וְהַלֵּמֶ"ד דְּגוּשָׁה מִדִּין דְּחִיק

יָא וְאַקָח אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת וְאַקָח, הַמִּקְנָה הַנּוֹרֵן בְּקַמִּ"ץ לֹא בִסְגוּל

יב בֶּן-נִרְיָה: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרִדַּת הַתִּיבּוֹת

יג עֲשֵׂה חֶסֶד: טַעַם נִסּוּג אַחֲוֵר לַעֲיִן

כ אֲתוֹת וּמִפְתִּים בְּאַרְץ-מִצְרַיִם: הַהֲטַעְמָה הַנִּכּוֹנָה: קִדְמָא, מֵהַפֶּךְ, פֶּשְׁטָא וְלֹא כַּפִּי שְׂמוּפִיעַ

בְּקוֹרֵן וְדוּמִיּוֹ. וְתַעֲשֶׂה-לָּךְ שֵׁם: תִּיבַת הַמֵּרַקָּע אֲרוּכָה מֵהַרְגִּיל, יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל קְרִיאַתָּהּ בְּצוּרָה

נֹאוֹתָהּ וּמִבְּלִי לְהַבְלִיעַ אֶת הַעֲיִין הַחֲטוּפָה

כג וַיִּרְשׁוּ: הַרִ"שׁ בְּשׁוּא נֶע

כד לְלִכְדָּהּ: לִמִּ"ד שְׁנִיָּה בְּקַמֶּץ קָטָן

רֵאשׁוֹן שֶׁל בַּחֲקוּתִי:

כו יָא בְּתוֹכְכֶם: כ"ף רֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נֶע, אִין לַחוּשׁ לְחַלֵּק מֵהַדְּפוּסִים שְׁנִיקְדוּ שֵׁם חֲטָף, כֵּן הוּא הַדְּבַר בְּהַמְשָׁךְ

כז יב תִּהְיֶה-לִּי: גַּעֲיָה בְּתִ"ו

כח יג קוֹמְמִיּוֹת: מ"ם רֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נֶע⁶

מִדְּפִי בֶר-אֵילָן לְפִרְשַׁת הַשָּׁבֹועַ

יוֹנָה בֶר-מַעֲזוֹ⁷

[ב] וַדְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְּאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבָּת לִי: [ג] שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאַסְפֹּתָ אֶת-תְּבוּאָתָהּ: [ד] וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת שַׁבָּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לִי שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֶמֶךְ לֹא תִזְמַר: [ה] אֶת סְפִיחַ קִצְיָרְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת-עֵנְבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: [ו] וְהִיְתָה שַׁבָּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאַכְלָהּ לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְרֶךְ וּלְתוֹשִׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: [ז] וּלְבִהֶמְתְּךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָהּ לְאַכְלָהּ: [ח] וְסִפַּרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת פָּעָמִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וָאַרְבָּעִים שָׁנָה:

בְּשִׁבְעַת⁸ הַפְּסוּקִים עַל וִיקְרָא כ"ה, שִׁבְעָהּ מוֹצָג אִיסוּר עֲבוּדַת הָאָדָמָה בְּשִׁנָּה הַשְּׁבִיעִית, בּוֹלְמַת תּוֹפְעָה יִיחּוּדִית. הַשּׁוֹרֵשׁ "שִׁבְתָּ" מוֹפִיעַ שִׁבְעַת פְּעָמִים בְּצִירוּפִים שְׁוִוִים. בְּצִירוּפִים אֵלֶּה הוֹגְדֶרָה הַשְּׁבִיעִית פְּעָמִים כִּי "שַׁבָּת לִי" (פְּסוּקִים ב, ד), וְאַרְבַּע פְּעָמִים תּוֹאֲרָה כְּשִׁבְתָּ עַל הָאָרֶץ (בִּאֲחַת מֵהֶם נִכְפַּל הַשּׁוֹרֵשׁ "שִׁבְתָּ": "וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ", "שַׁבָּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ", "שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ", "וְהִיְתָה שַׁבָּת הָאָרֶץ" (פְּסוּקִים ב, ד, ה, ו). גַּם הִיְתָר לְעַבּוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּשִׁשׁ הַשָּׁנִים, בְּנִיגוּד

⁶ הַחֲטָף הַמוֹפִיעַ בַּחֲלֵק מֵהַדְּפוּסִים הוּבָא עַל מִנַּת לַחֲזֹק אֶת הַקְּבִיעָה בְּנוֹגַע לְטִיבּוֹ שֶׁל הַשּׁוּא

⁷ יוֹנָה בֶר-מַעֲזוֹ לִימְדָה בַּמַּחֲלָקָה לְחַנֵּךְ וּבַמַּחֲלָקָה לְלִימוּדֵי יִסוּד בִּיהוּדוּת. הִיא עוֹבֶדֶת בְּכִירָה בַּמַּפְעַל "מִקְרָאוֹת גְּדוּלוֹת הַכֶּתֶר", שֶׁם הִיא עוֹסֶקֶת בְּהַתְקַנַּת פִּירוּשֵׁי הַמִּפְרָשִׁים.

⁸ וִיקְרָא כה-ב. ח. פְּסוּקִים א' מְצִיג אֶת נוֹתֵן הַמַּצּוּוֹה, אֶת הַשּׁוּמָע וְאֶת הַמְּקוֹם שֶׁבּוֹ נִיתְּנָה, וְלִכֵּן לֹא נִמְנָה כֵּאֵן.

לשנה השביעית, מוצג בלשון דומה להיתר המלאכה בשנת ימי המעשה בניגוד ליום השביעי, כפי שהופיע בעשרת הדיברות, ובשני המקרים משותפת ההגדרה "שבת ליי" – השנה השביעית: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהנות שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר. וביום השביעי: "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת ליי אלהיך לא תעשה כל מלאכה" (שם' כח-ט).⁹

הדרך שבה הוצגה השנה השביעית בספר ויקרא שונה מאוד באופייה מן הדרך שבה היא הוצגה בפעם הראשונה, בספר שמות: "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה. והשביעית תשמיטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך (שמות כג, י-יא).

כל חקלאי היה מזדעזע מההוראה שבספר שמות, בשל העדה הסמנטי של המילים המרכזיות שנבחרו להציגה: "תשמיטנה ונטשתה"¹⁰ שהן שליליות, בפרט בהקשר החקלאי, כמו בדוגמאות הבאות: "ושמיטתה וברך מנחלתך אשר נתתי לך והעבדתה את איבך בארץ אשר לא ידעת כי אש קדחתם באפי עד עולם תוקד (ירמיהו יז, ד); "ונטשתי את שארית נחלתי ונתתם ביד איביהם והיו לבז ולמשסה לכל איביהם (מלכים ב' כא, יד); "עזבתי את ביתי ונטשתי את נחלתי נתתי את ידדות נפשי בכף איביה (ירמיהו יב, ז).

כיוון שעשורש "שמיט" קשור גם לחובות כספיים,¹¹ עשויות צמד המילים "תשמיטנה ונטשתה" לתאר, דרך משל, את מצבו של חקלאי בארץ ישראל בתקופה העותומאנית, כפי שעלמה אילן מסכם במחקר: מעמסת החובות על הפלחים היוותה בעיה כלכלית חמורה... כאשר לחץ החובות היה ללא נשוא, נמלטו הפלחים לכפרים נדחים. מהם שנואשו מהעבודה החקלאית והפכו לנוודים, כדי להיפטר מנטל החובות, בעוד קרקעותיהם הנומשות הפכו לאדמות הפקר ועברו לרשות המדינה.¹²

כלומר: מצמד המילים הללו משתמע מצב שלילי ולא רצוי לעובד האדמה. הקשירה המובהקת של מצוות השנה השביעית ליום השביעי בספר ויקרא, והדגשת העשורש "שבת" מלמדות, שהשבת היא הבסיס שבעזרתו אפשר היה להבין ולהכיל גם את מצוות השמיטה.¹³ שכן, החובה להפסיק את עבודת האדמה בשנה השביעית קשה מאוד, כפי שסיכם הרב זאב ויטמן: [זאב ויטמן, "מצוות השמיטה - יחודה וחשיבותה בדורנו", המעיין, לד, ב (תשנ"ד), עמ' 1-4 (מצוי גם באתר דעת במרשתת)].

השמיטה היא אחת המצוות הקשות ביותר שנצטוו ישראל. נראה שאין מצווה אחרת הדורשת דרגת מסירות-נפש ודרגת אמונה כל כך גבוהות מהציבור כולו, באופן קבוע מידי שבע שנים. בעבר – בתקופה שבה אפשרויות יבוא המזון מחוץ לארץ היו מצומצמות ביותר, בתקופה שבה אפשרויות שימור המזון גם הן היו יותר מוגבלות מהאפשרויות בימינו, בתקופה שבה העם כולו

⁹ מכנה משותף נוסף הוא הגוון החברתי שנלווה לכל אחת מן המצוות, אך הוא אינו עיקר מהותן. ¹⁰ בדיונים ההלכתיים על מצוות השמיטה הוצעו מספר מסקנות הלכתיות שונות בשל עמימות המילים: האם לשמוט את האדמה? העבודה? היבול? ואין כאן המקום להיכנס לפרטים.

¹¹ ככתוב: מקץ שבע-שנים תעשה שמיטה: וזה דבר השמיטה שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו כיקרא שמיטה ליי את-הנכרי תגש ואשר יהיה לך את-אחיד תשמיט ידך: דברים תחילת טו

¹² שלמה אילן, "החקלאות הערבית המסורתית בארץ ישראל בתקופה העות'מאנית", בתוך אלי שילר (עורך), קרדום: דו ירחון לידיעת הארץ – נופי ארץ-ישראל והחקלאות הערבית המסורתית, שנת שישית, חוברת 34 (אלול תשמ"ד), עמ' 21.

¹³ אמנם גם בספר שמות נרמזה זיקה בין שתי המצוות על ידי הצמדת השנה השביעית (כג-יא) למצוות היום השביעי (שם:יב): "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמריך וינפש בן אמתך והגר", אך מצוות השנה השביעית הוצגה ראשונה ללא גורם מכין, והדמיון הלשוני הקלוש ביניהן אינו עוזר להאריב את מצוות השמיטה.

חי מיבול אדמתו – הייתה מצוות השמיטה דרישה שללא דרגת אמונה גבוהה-ביותר אי אפשר היה לקיימה כלל.¹⁴

א"ה: הייתה תקנה שאין להביא ירקות מחו"ל מה שהקשה מאוד, ור' יהודה הנשיא התיר. מכאן שבפועל הביאו מזון מחו"ל, אבל כמובן לא בקלות כבימינו.

לעניין אפשרות שימור מזון כנראה היו לאבותינו דרכים שונות שחלקן אינו ידוע לנו. נוסף על כך, שכאשר נצטוו בני ישראל לראשונה על השמיטה, לא היה דבר בעברם, הן בתקופת האבות והן במצרים, שייכן אותם לקבלת המצווה הזאת.¹⁵ כאשר חיו האבות בארץ כנען הם היו בעיקר רועי צאן, ולא היו צריכים להתפרנס מחקלאות.¹⁶ אם עסקו במצרים בחקלאות, קרוב לוודאי שלא התעורר צורך לנטוש שדה בשל אי-פוריות, כי גאות הנילוס בכל שנה מייבה את האדמה והשביחה אותה בעזרת הסחף, ולכן הפכה מצרים לסמל: "פֶּגֶן ה' פֶּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (בראשית יג, ט).

מצוות השבת עצמה אין לה היגיון כלכלי וגם הרווח החברתי אינו ברור דיו.¹⁷ על כן, השאלה הנשאלת היא, איך תתקבל על הדעת המצווה להשבתת עבודת האדמה, אם נצמיד אותה לשבת?

נראה שהתשובה טמונה בניסיון ההיסטורי שרכש עם ישראל במדבר. כאשר ניתנה לעם ישראל מצוות השבת במעמד הר סיני, ייחודה כבר היה גלוי לעיניו. במשך כמה שבועות ירד מן מדי יום ביומו, שיעשה ימים בשבוע, אך ביום השביעי נסגרו ארובות השמיים במפתיע, לאחר שהעתיירו מעונה-מן ביום השישי. שינוי סדרים נוסף התרחש עלי אדמות, והמן שהתליע בכל אחד מימות השבוע, אם הותירו ממנו עד בוקר, נשאר בטיבו ובאיכותו ביום השבת. אירועים חריגים אילו הוכיחו בבירור שתי עובדות: יום השבת אינו יום כשאר הימים, אף שטיבו המיוחד אינו גלוי לעיניים בדרך כלל, ובנוסף, שמירתו אינה כרוכה בנזק כלכלי כלשהו, בניגוד למה שאומר ההיגיון האנושי.¹⁸

מכאן שאם השנה השביעית דומה ליום השביעי, יש גם בה ייחוד איכותי שאינו נראה לעיניים, וגם בה לא ייגרם שום נזק כלכלי מהשבתת עבודת האדמה. ואכן הביטחון הכלכלי שרמזו בעצם הקבלת השנה השביעית ליום השביעי מקבל ביטוי

¹⁴ הנזקים הכלכליים שהיא גרמה היו סיבה ללעג ולקלס של הגויים בימי בית שני, כפי שתיארו חז"ל, והיטב סוכמו הדברים בשנות תשי"ט בכתב העת מחנים במאמר אנונימי: "השמיטה בתקופת בית שני" (עמ' 37-41). ייתכן שהכותב הוא אברהם ארזי שכתב את המאמר הקודם לו: "שבת הארץ", עמ' 33-36; נמצא גם באתר 'דעת' במרשתת).

¹⁵ בניגוד לשמיטת הכספים, כי בתקופות שונות לאורך ההיסטוריה נעשו שמיטות חובות כאמצעי לייצוב הכלכלה. **א"ה:** גם אם כן לא על בסיס קבוע של כל שבע שנים.

¹⁶ הזריעה בארץ גרר על ידי יצחק (בר' כו:יב) הייתה אירוע בודד וחריג, ולכן צוין במיוחד. **א"ה:** הדברים אינם מוכחים ולא מוכרחים.

¹⁷ לא רק בימינו יש ערעור על מוסד השבת. אפשר לראות את חוסר ההבנה הבסיסי בערכה של השבת כבר אצל הפילוסוף סנקה, שקובע שעמירת השבת היא "נוהג נפסד, מפני שביצירת יום מנוחה אחד בכל שבועה ימים הם מפסידים בבטלה כמעט שביעית מחייהם, ובהימנעם מפעולה בזמני חירום הם גם סובלים אבידות". הוא אינו מבין מדוע: "יחד עם זאת, מנהגי גזע ארור זה זכו להשפעה רבה כל כך, עד כי הם מקובלים עתה בעולם כולו" (ראו מאמרו של מוטי ארד "שמירת שבת כסימן זהות ליהודים בתקופה ההלניסטית והרומית" –

www.schechter.ac.il/article שנת 2009.

יש דוגמאות נוספות כיצד נראית השבת בעיני הוגי דעות יוונים ורומים).

¹⁸ באמת הזאת יוסיף עם ישראל להיווכח במשך כל 40 שנות הנדודים במדבר, והשיבה בארץ סיחון ועוג עד לכניסה לארץ כנען (שמ' מז:לה; יה' ה:א-יב). גם צנצנת המן שנשמרה בצד ארון הברית (שמ' מז:לג) שמשה תזכורת מתמדת לייחודו של יום השבת.

מפורש בפרשה: כמו המן שירד כפול ביום שיש, כך היבול של השנה השישית יהיה מבורך:

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ וְעֵינֵינוּ אֶת בְּרַחְתִּי לָכֵם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת תְּבוּאָהּ לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים (ויקרא כה, כ-כא).

מעשה ניתן להבין מדוע גם היום השביעי וגם השנה השביעית מכונים "שבת לה'", כי בהם השמיים והארץ חורגים במידת מה מחוקי הטבע שנקבעו בששת ימי הבריאה, כדי להעיד על רצון הבורא שקבע חוקים אלה. מכאן נראה, כי כמו שה' נח ממלאכתו ביום השביעי, אך לא עצר את העולם מלהתנהל כסדרו, השמיים נותנים טלם וגשמייהם, המאורות חגים כסדרם והארץ ממשיכה להצמיח כל הדרוש לכל נפש חיה, כך ימשיך השפע האלוהי לרדת על הנחים ממלאכתם, ומצהירים בכך כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ.

אלא שלשנת השמיטה יש ייחוד, כי בה הארץ עצמה חייבת להצהיר הצהרה זאת, לכן וְשִׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לֵיָּי, ועל האדם לשמוט את ידו ממנה, ככתוב בספר שמות, כדי שזו תוכל למלא את חובתה ללא הפרעה. אם אין האדם מתנהג כנדרש, הארץ תתבע זאת ממנו, ומכאן עונש הגלות המרחף עליו, שמידתו קצובה לפי מידת ההפרעה לארץ למלא חובתה (וי' כו:לד-לה; דה"ב לו:כא). לכן השנה השביעית מכונה בצדק "שִׁבְתָּ הָאָרֶץ".

בדרך מעניינת סיכם רבי מרדכי יוסף ליינר האדמו"ר מאיזביצא, בספרו מי השלוח, כך א, עמ' קמ-קמא, במהדורת תשע"ח שיצאה בבני ברק, את הקשר בין השבת והשמיטה: ושבתה הארץ שבת לה'. ענין שמיטה הוא אות לישראל כי לה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ (תהלים כד, א), וכמו דאיתא בזה"ק (=בזוהר הקדוש, בר' ג'): שיש אתון רברבין ואתון זעירין, אתון זעירין הוא שבת, כי שבת הוא אות לישראל כי הש"י (=השם יתברך) הוא הפועל כל דבר ומפעולות אדם לא יעשה שום דבר, ואתון רברבין הוא שמיטה, כי כאשר יעברו שבע שנים יכרח להיות שנה שלימה שיתראה בה כי לה' הארץ, ואין לשום אדם כח פעולה רק לה' לבדו. ע"כ יונה בר-מצוז

כה י-יא יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם ... [יא] יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם

תורת הטעמים מאת ידידנו הרב אברהם ויסבלום נר"ו עמ' תעד

פיסוק הטעמים (פסי יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה / תְּהִיָּה לָכֶם. וקצת תמוה, כי לשון הווה ועתיד מעורבים, ואין יודע אם יובל היא, או יובל תחיה. ועוד קשה איך ישמשו שני מלכים בכתר אחד?

בהערה: כלומר איך מתייחסות שתי פעולות אל מלה אחת בבת-אחת? אמנם יש לציין שמצאנו פסוקים בסגנון זה וּשְׁתֵּי טִבְעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה לוֹ מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעָתָיו תַּעֲשֶׂה עַל שְׁנֵי צַדָּיו (שמות ל, ד), רְבִיעֵה הָיָה כְּפוֹל עָשׂוֹ אֶת הַחֹשֶׁן (שמות לט, ט).

אך באמת מלשון הפסוק עצמו מוכח על הפיסוק, שהרי בפסוק הקודם הוא יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם. ואף בפסוק שלנו (יא) זו המשמעות: יוֹבֵל הוּא [שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה] תְּהִיָּה לָכֶם. וראה מה שכתב רמב"ן ביישוב הלשון.

א"ה. תחילה נראה את לשון הרמב"ן שידידנו מפנה אליו. תחילה מתווכח הרמב"ן על פירוש המלה יובל עם רש"י וראב"ע עי"ש. ואחר כך מביא את דעתו. ולפי דעתי לא קראו הכתוב 'יובל' על התקיעה, רק על הדרור. כי לא הזכיר השם הזה בכתוב הראשון שאמר "והעברת שופר תרועה" (לעיל, ט), אבל אמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה - שיהיו כולם בני חורין לדור בכל מקום שירצו; ואמר: יובל היא - שבה יובל כל איש אל אחוזתו ואל משפחתו, יבילוהו רגליו מרחוק לגור. ונשתמשו בלשון הזה בענינים רבים: "יובל שי לה' עֲבָאוֹת (ישעיהו

יח, ז; ואמרו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיהו יז, ח); "פִּלְגִים יִבְלִי מִיָּם (ישעיהו ל, כה) - הם המעמקים ששם יובלו המים; ונתנה הארץ יבולה; "וְאֵין יִבּוּל בְּגִפְנִים (חבקוק ג, יז) - ענין הַבָּאָה גם כן, כמו שיקרא 'תבואה'. וכן בארמית: "וְהוֹלֵךְ מִתְּרָה (במדבר יז, יא): "ואוביל בפריע" (ת"א שם). ויהיה פירוש יובל היא תהיה לכם - תבואה היא, ותהיה כן לכולכם, כי תבואו ותשובו איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו. וחזר ואמר: יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם - שתהיה לכם שנת החמשים ליובל, לא לדבר אחר; לא תזרעו ולא תקצרו, אבל תהיה קדש, ותשובו איש אל אחזתו, להיותה לכולכם 'יובל', כשמה. ע"כ הרמב"ן.

לעצם הכעין סתירה בין לשון הווה לעתיד שמציין ידידנו, כבר הובהר כאן כמה פעמים שלשון 'יהיה' או 'תהיה', ובכלל, לשון עתיד, וגם לשון עבר, אינם בהכרח דבר שקרה בעבר או יקרה בעתיד. בלשון המקרא פעלי עבר ועתיד לעתים תכופות מציינות פעולות בזמן ההווה. לכן אין כל צורך להכריע כאן בעניין אם יובל היא עתה או יובל תהיה בעתיד.

כה יא לא תזרעו ולא תקצרו את־ספיחיה ולא תבצרו את־גזריה: ספר תורת הטעמים מאת ידידנו הרב אברהם ויסבלום נר"ו עמ' רסו הקורא בלא שימת לב יפסק: לא תזרעו ולא תקצרו, את־ספיחיה ופשוט שאינו נכון. שהרי אין שייך לזרוע ספיחים, כי ספיחים גדלים מעצמם ואין זורעים אותם! ולזאת כיוונו הטעמים שפיסקו לא תזרעו / ולא תקצרו את־ספיחיה. ובהערה. ומכאן תצא קריאה לבעלי הקריאה להזהר בקריאתם, כי יש נטיה לשבש את הטעמים ולקרוא לא-תזרעו ולא-תקצרו את־ספיחיה ולא תבצרו את־גזריה: ע"כ מהספר תורת הטעמים. א"ה. בנטיית השיבוש לא תזרעו מקבל מהפך שהוא טעם מחבר במקום הזקף המפסיק הגדול, גם המהפך ולא תקצרו נבלע במקף. גם הקמץ של לא תזרעו אינו גורם לעצירה. מי ששומע קריאה זו קולט את הכתוב באופן שאינו נכון. ושוב, לפי הכלל שהוסבר בשבוע שעבר (אמור עת) שזקף ראשון מפסיק יותר מזקף שני.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעושים לשוניים

ברשת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺